

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА У ЗАПОБІГАННІ ВБИВСТВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Горlach С.В.,
магістр правознавства

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті розглянута організація віктимологічної профілактики у запобіганні вбивств, що вчиняються неповнолітніми, органами внутрішніх справ. Автором визначені основні причини та умови, що впливають на проведення віктимологічної профілактики та запропоновані шляхи їх усунення.

Ключові слова: неповнолітній, профілактика, віктимність, жертва, злочин, органи внутрішніх справ.

Горlach С.В. / ВИКТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ УБИЙСТВ, СОВЕРШАЕМЫХ НЕСОВЕРШЕННО-ЛЕТНИМИ / Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина

В статье рассмотрена организация виктимологической профилактики преступлений, которые совершаются несовершеннолетними, органами внутренних дел. Автором определены основные причины и условия, влияющие на проведение виктимологической профилактики и предложены пути их устранения.

Ключевые слова: профилактика, виктимность, жертва, преступление, органы внутренних дел.

Horlatch S.V. / VICTIMOLOGICAL PROPHYLAXIS IN PREVENTING MURDERS COMMITTED BY MINORS / Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

In this paper the organization of victimological prophylaxis in preventing murders committed by juveniles Interior. The author identifies the main causes and conditions that affect victimological of prevention and the ways to address them.

According to the specific victim behavior are the following principles prophylactic of victimization of citizens under the age of majority: complexity (organization impact on different levels of social space, family and individual); targeting (taking into account age, sex, social characteristics); mass (priority group work); positivity information; minimization of negative consequences; personal interest and responsibility of participants; maximum activity of the person; forecast future antisocial behavior (conduct impact assessment, planning future behavior without victimization at low victim).

To improve the specially-criminological prevention of juvenile delinquency and above all committed their murders prompted such measures and means: given that the majority of murders teenagers committed in public places and is situational (especially when victim situation) should dramatically improve public health order by law enforcement in places with large concentrations of people; detection and exposure of informal groups of juvenile antisocial orientation, especially groups «ultras» who show signs of ethnic or religious hatred; identify families who are socially dangerous position, especially those whose parents treat children cruelly, show them examples of violent behavior involve teenagers in violent action and of physical effects on them; detection and prevention of individual and victim work with adolescents prone to commit murder and other violent crimes and by members of their immediate environment; victim improve prevention of potential victims of murders committed by juveniles.

Key words: juvenile, prevention, victim, crime, law enforcement bodies.

Боротьба зі злочинністю, її попередження, а також нейтралізація й усунення різного роду причин, що її породжують, у значній мірі залежать від рівня організації роботи органів внутрішніх справ.

Віктимологічна профілактика злочинів – це комплексна задача, у вирішенні якої повинні брати участь усі служби органів і підрозділів внутрішніх справ, а також державні органи і громадські організації. Проблема взаємодії суб'єктів віктимологічної профілактики [1, с. 118] має велике практичне значення, тому що зміцнення громадського порядку і боротьба з правопорушеннями засобами і методами окремої служби або силами якогось органа навряд чи досяжні повною мірою. Взаємодія в даному випадку є не тільки засобом, що забезпечує виконання задач по віктимологічній профілактиці правопорушень, але і необхідною умовою підвищення ефективності керованої системи. Тільки таким шляхом можна зосередити достатню кількість сил і засобів там, де це необхідно за умов вивчення віктимогенної обстановки. При цьому кожний із суб'єктів діє в межах своєї компетенції, а узгодження їхньої діяльності здійснюється шляхом суворого виконання запланованих заходів.

Стосовно насильницьких злочинів неповнолітніх важливо відзначити, що віктимологічна профілактика направлена безпосередньо на недопущення віктимної поведінки підлітків, на виявлення та усунення причин і умов такої поведінки, обставин, що їй сприяють, на виявлення та ліквідацію відповідних факторів, ситуацій і т.п.

Адресатом такої профілактики є неповнолітні, схильні до віктимної поведінки. А завдання віктимологічних за-

ходів у тому, щоб унеможливити «зіткнення», зустріч зі злочинцем [2, с. 67].

Щоб віктимологічна профілактика була ефективною, співробітникам органів внутрішніх справ, що її здійснюють, необхідно знати об'єкт профілактичного впливу. Проведене дослідження показало, що жертвами вбивств, скоєних неповнолітніми, зазвичай стають знайомі їм особи, найчастіше (67,3%) їх однолітки, а також дорослі – батьки, вітчим, сусіди [3; 4]. Тому, виявляючи і цілеспрямовано впливаючи на потенційні жертви таких злочинів, органи внутрішніх справ можуть запобігати їх вчиненню.

Основні завдання віктимологічної профілактики вбивств, скоєних неповнолітніми, можуть полягати в наступному:

- виявлення та аналіз причин і умов вбивств та інших насильницьких злочинів, скоєних неповнолітніми;
- виявлення і вивчення суперечностей і конфліктів, що виникають між неповнолітніми та їх жертвами;
- розробка практичних рекомендацій щодо усунення даних конфліктів і протиріч;
- здійснення індивідуального впливу на осіб з віктимною поведінкою через індивідуальні віктимологічні тренінги з метою активізації їх захисних властивостей і відповідного захисту від протиправних посягань на них.

Загальний напрям віктимологічної профілактики полягає в максимальному використанні захисних можливостей потенційної жертви. Це може бути досягнуто за допомогою організації відповідної виховної роботи (фізичного, статевого, морального виховання); навчання громадян, насамперед підлітків, розпізнавати небезпечні ситуації, прийом,

що використовуються злочинцями; правового навчання громадян, з тим, щоб вони знали законодавство про необхідну оборону, не боялися протистояти злочинцям, звали на допомогу, звергалися в правоохоронні органи [5, с. 33].

У рамках віктимологічної профілактики необхідні профілактичні бесіди з неповнолітніми з віктимною поведінкою, їх батьками, педагогами в освітніх установах (школах, інтернатах). Також бесіди слід проводити з неповнолітніми з метою тимчасової ізоляції неповнолітніх правопорушників в спецшколах та спецучилищах, де містилися підлітки, які вчиняли суспільно небезпечні діяння, до досягнення віку кримінальної відповідальності. У цих установах віктимологічна профілактика повинна здійснюватися паралельно з індивідуально-профілактичною роботою щодо таких підлітків. У ході бесід з підлітками слід доводити до них небезпеку їх антигромадської поведінки, розповідати про способи, за допомогою яких дорослі можуть їх залучити до вчинення злочинів, зокрема вбивств.

Численні дослідження показують [6, с. 72], що в діяльності правоохоронних органів допускається чимало упущень саме в віктимологічній профілактиці злочинів. Зокрема, за даними професора В. Я. Горбачевського [7] тільки з 12% неповнолітніх, які скоїли вбивства і інші насильницькі злочини, співробітниками органів внутрішніх справ проводилась віктимологічна профілактика, і тільки тому що вони вчиняли правопорушення, вживали спиртні напої, наркотичні речовини, займалися проституцією.

Проведені опитування співробітників органів внутрішніх справ показали, що значна їх частина (до 46,7%) навіть сама не орієнтується в поняттях: «віктимність», «віктимізація», «віктимологічна ситуація», «віктимологічна профілактика» [8].

Крім перерахованих форм запобігання злочинності неповнолітніх і скоєних ними вбивств, слід також виділити і припинення таких злочинів, яке повинно здійснюватися на стадіях готування, замаху чи вчинення злочинів аж до настання суспільно небезпечних наслідків. З урахуванням того, що основна маса вбивств, вчинених неповнолітніми, носить ситуативний характер, тобто в них відсутні підготовчі дії, особлива увага повинна приділятися стадії замаху і закінченого злочину.

Вчені відзначають, що припинення злочинів – це специфічна діяльність насамперед правоохоронних органів, пов'язана із застосуванням до винних у вчиненні злочинів заходів державного примусу, закріплених у відповідних нормах кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого права (затримання підозрюваного, пред'явлення звинувачення, обрання запобіжного заходу) [9, с. 99].

Підводячи підсумки, можна зробити наступні висновки: незважаючи на накопичений досвід профілактики правопорушень неповнолітніх, співробітники підрозділів органів внутрішніх справ, які з ними працюють, використовують далеко не всі заходи запобіжного впливу на підлітків, а часом не володіють необхідними навичками і досвідом у такій діяльності. З метою вдосконалення спеціально-кримінологічного запобігання злочинності неповнолітніх і, насамперед, скоєних ними вбивств, вбачаються такі заходи та засоби:

– враховуючи те, що основна маса вбивств підлітками вчиняється у громадських місцях і носить ситуативний характер (особливо при віктимогенній ситуації), необхідно кардинально поліпшити охорону громадського порядку органами внутрішніх справ у місцях великого скупчення громадян;

– виявлення та викриття діяльності неформальних груп неповнолітніх з антигромадською спрямованістю, насамперед груп «ультрас», які проявляють ознаки національної чи релігійної ненависті;

– виявлення сімей, які перебувають в соціально небезпечному положенні, насамперед тих, у яких батьки жорстоко ставляться до дітей, демонструють їм приклади насильницької поведінки, втягують підлітків у вчинення насильницьких дій та здійснюють фізичний вплив на них;

– виявлення та проведення індивідуально-профілактичної та віктимологічної роботи з підлітками, схильними до вчинення вбивств та інших насильницьких злочинів, і особами, що входять в їх найближче оточення;

– вдосконалення віктимологічної профілактики з потенційними жертвами вбивств, скоєних неповнолітніми.

Віктимологічна профілактика правопорушень неповнолітніх – це діяльність по своєчасному виявленню осіб (передусім осіб неповнолітнього віку) з віктимною поведінкою при нездійсненні відносно них виховного впливу з метою їх захисту або самозахисту від можливих протиправних дій.

До Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей слід внести доповнення, зокрема присвячені віктимологічній профілактиці, яку здійснюють співробітники органів внутрішніх справ із зазначенням її конкретних заходів.

Також в Інструкцію доцільно було б ввести розділ, присвячений віктимологічній профілактиці правопорушень щодо дітей та пристарілих.

При здійсненні профілактичної роботи з урахуванням віктимологічного фактора співробітники органів внутрішніх справ повинні враховувати наступні аспекти:

– по-перше, те, що основна маса вбивств (86,7%) носить ситуативний характер;

– по-друге, злочинна поведінка неповнолітніх обумовлена віковими морально-психологічними якостями [10, с. 53];

– по-третє, те, що жертвами вбивств, скоєних підлітками, часто стають такі ж підлітки;

– по-четверте, заходи загальної та індивідуальної профілактики повинні здійснюватися з урахуванням заходів віктимологічної профілактики, тобто носити комплексний характер.

Відповідно до специфіки віктимної поведінки можна виділити наступні принципи психопрофілактичної роботи з віктимними громадянами, які не досягли віку повноліття: комплексність (організація впливу на різних рівнях соціального простору, сім'ї та особистості); адресність (облік вікових, статевих, соціальних характеристик); масовість (пріоритет групових форм роботи); позитивність інформації; мінімізація негативних наслідків; особиста зацікавленість і відповідальність учасників; максимальна активність особи; прогноз майбутньої антигромадської поведінки (оцінка наслідків поведінки, планування майбутньої поведінки без віктимізації при низькому рівні віктимності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаповалов О. В. Криміногенні ризики сьогодення і шляхи профілактики віктимності населення / О. В. Шаповалов // Науковий вісник КНУВС. – К., 2006. – № 5. – С. 118–122.
2. Сафиуллин Н. Х. Криминологический анализ виктимного поведения несовершеннолетних : [моногр.] / Н. Х. Сафиуллин. – М., 1996. – 197 с.
3. Бандурка О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Х. : ХНУВС, 2011. – 308 с.
4. Деканад М. Несовершеннолетние преступники, совершившие убийства : десятилетний опыт работы подростковой судебно-психологической службы / М. Деканад, О. Смит // Обзор современной психиатрии. – 2003. – Вып. 17. – С. 313.
5. Джужа О. М. Кримінологічні засади віктимізації та девіктимізації як різновидів профілактичної діяльності / О. М. Джужа // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 31–36.
6. Бабаев М. М. Статистико-криминологический анализ состояния и динамики молодежной преступности / М. М. Бабаев, М. И. Крутер // Юридический мир. – 2004. – №4. – С. 70–78.

7. Горбачевський В. Я. Деякі аспекти розкриття умисних вбивств неповнолітніх / В. Я. Горбачевський // Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності : Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 17–20.
8. Варчук Т. В. Виктимологія : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / Т. В. Варчук, К. В. Вишневецкий ; под ред. С. Я. Лебедева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2009. – 191 с.
9. Варыгин А. Н. Основы криминологии и профилактики преступлений : [учеб. пособие] / А. Н. Варыгин, В. Г. Громов, О. В. Шляпников. – Саратов, 2000. – 211 с.
10. Самовичев Е. Г. Психологическая этимология убийства / Е. Г. Самовичев // Психологический журнал. – 2012. – № 5. – С. 49–52.

УДК 343.3/.7

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Гумін О.М.,

д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права та процесу

*Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Визначено основні ознаки незаконного обігу наркотичних засобів та розглянуто й охарактеризовано поняття, способи вчинення та соціальну небезпеку контрабанди таких злочинів.

Наркобізнес є одним із найприбутковіших злочинних промислів. Злочинні організації та окремі особи спрямовують свою діяльність на поширення незаконного обігу наркотичних засобів, відшукують нові форми та засоби розповсюдження наркотиків, втягують значну кількість осіб до їх вживання.

Ключові слова: контрабанда, наркотичні засоби, способи вчинення злочинів, наркобізнес.

Humin O.M. / ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТРАБАНДЫ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ: ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ / Национальный университет «Львовская политехника», Украина

Определены основные признаки незаконного обращения наркотических средств, рассмотрены и охарактеризованы понятие, способы совершения и социальная опасность контрабанды таких преступлений.

Наркобизнес является одним из самых прибыльных преступных промыслов. Преступные организации и отдельные личности направляют свою деятельность на распространение незаконного обращения наркотических средств, отыскивают новые формы и средства распространения наркотиков, втягивают значительное количество лиц в их употребление. Отмеченное приводит к дальнейшему обострению криминогенной ситуации в стране. Контрабанда наркотических средств становится реальной угрозой, которая подрывает национальную безопасность нашего государства и создает очень серьезные проблемы для международного сотрудничества.

Ключевые слова: контрабанда, наркотические средства, способы совершения преступлений, наркобизнес.

Humin O.M. / DESCRIPTION OF CONTRABAND GOODS OF NARCOTIC FACILITIES: LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS / National University "Lviv Polytechnic", Ukraine

The basic signs of illegal appeal of narcotic facilities are certain and it is considered and described concept, methods of feasance and social danger of contraband goods of such crimes.

The drug dealing is one of the most profitable criminal trades. Criminal organizations and individuals send the activity to distribution of illegal appeal of narcotic facilities, search for new forms and facilities of distribution of drugs, pull in the far of persons to their, use. The marked results in the further intensifying of criminogenic situation in a country. Criminal narcotism becomes the real threat that undermines national safety of our state and creates very serious problems for an international concord.

Prognosis of development of criminogenic situation in the sphere of illegal appeal of narcotic facilities and psychotropic substances in Ukraine for today is unfavorable. On the estimations of experts in this area, in the near time expansion of zones of activity of narcodealers on territory of Ukraine and nearby states will not be stopped. Unstable economic position of our country can cause not only activation of activity of smart dealers of the drug dealing but also involvement in trading in the drugs of scanty means layers societies first of all young, students. Contraband goods of narcotic facilities the criminal displays related to the drugs in the near time will appear for our state one of the most sharp problems.

Key words: contraband goods, narcotic facilities, methods of committing crime, drug dealing.

Постановка проблеми. Останніми роками перед Україною поряд із численними соціально-економічними труднощами та ростом злочинності постала проблема наркоманії та нелегального розповсюдження наркотиків, яка охоплює дедалі більш широкі кола нашого суспільства і становить значну загрозу розвитку та добробуту нації. Негативний динамізм цього явища потребує нарощування адекватних заходів протидії. Воно буде тим більш ефективнішим, чим активніше будуть уживатися заходи щодо встановлення та ліквідації передумов його виникнення та існування.

Спостерігається міжнародна експансія наркотиків, оскільки практично не залишилося жодної країни, яка не була би залучена до вирішення цієї проблеми, і розв'язати її автономно не в змозі жодна держава.

Прогноз розвитку криминогенної ситуації у сфері незаконного обігу наркотичних засобів в Україні на сьогодніш-

ній день є несприятливим. За оцінками експертів у даній області, найближчим часом розширення зон діяльності наркодилерів на території України і сусідніх держав не буде зупинятися. Нестабільний економічний стан нашої країни може викликати не лише активізацію діяльності ділків наркобізнесу, а й втягування в торгівлю наркотиками малозабезпечених прошарків суспільства, насамперед молоді, студентів. Це дає підстави стверджувати, що злочинні прояви, пов'язані з наркотиками, які поступають із-за кордону, найближчим часом виявляться для нашої держави однією з найбільш гострих проблем.

Стан дослідження. На теоретичному рівні загальні проблеми боротьби з контрабандою кримінально-правовими засобами досліджувалися у працях багатьох вітчизняних учених, серед яких М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Н.О. Гуторова, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк,